

Értékfeltárás Szabolcsban

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye értékei

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét a történelem kovácsolta egygé Szabolcsból, Szatmárból, Beregből, Ung és Ugocsa pereméből. A gyönyörű, rendkívül kanyargós Tisza folyót, mely Tiszabecsnél érkezik Magyarországra, feltöltődő holtágak, mortovák kísérik, melybe a kis Túr siet. Páratlan növényvilágában megtalálható az évszázados fa, jégkori virág, ősgyep, kotuliliom, varázslatos állatvilágában otthonra leltek a ritka madarak, dámvad, őz, nyúl, fácán, mocsári béka, tarajos gőte és számos halfaj.

A megye három országgal – Ukrajna, Szlovákia és Románia – határos. A Trianon következtében elszakított nemzetrészek lakosai számos kulturális módon kötődnek a megyéhez. Itt található Zajta – a leghűségesebb magyar falu, Garbolcon az ukrán–román–magyar hármashatár és a Keleti Pont. Itt született Bessenyei György és Benczúr Gyula. Móricz Zsigmond szakolyi emlékei alapján írta meg a Kivilágos kivirradtig című regényét és Szatmár falvait járva rengeteg dalt, köszöntőt, találós mesét, játékot gyűjtött. Ennek nyomán maradt fenn a kállai kettős szövege is. Krúdy Gyula 1892-ben diaktársával Nyíregyházán sajtóirodát alapított, kedvenc ételei pedig ma is

fellelhetőek a megye hagyományokat őrző gasztronómiai kínálatában. A nyíregyházi sportreptéren szerette meg a repülést a gyulaházai születésű Farkas Bertalan. A szőke város költőjének, Váci Mihálynak is itt dobogott gyermeki szíve, és Záhonyba jött világra dr. Béres József. Ha ma valaki végigmegy Szatmár-csekén, és Kölcsey Ferencről érdeklődik, ritkán talál olyan házat, ahol ne tudnának valamit mondani a réggen elhunyt költőről. Itt, kit a nép szívébe zárt, kit szeretett, kit arra érdemesnek tartott és tart, annak életét figyelemmel kíséri, szokásait megjegyzi, évtizedeken keresztül megőrzi és szájról szájra terjeszti.

A megyében 357 darab műemlék található; az egész Alföldön Szabolcs-Szatmár-Bereg megye őrizte meg a legtöbbet. A megyei műemlékállomány több mint felét egyházi épületek alkotják, melyek közül különösen egyediek és értékesek a középkori templomok. Az organikus építészeti stílus megteremtőjének, Makovecz Imrének számos, teljesen egyéni kompozíciójú épületét csodálhatják meg a megyében élők és az idelátogatók.

A megyei hagyományokban kiemelt szerepe van a paraszti életnek, hiszen az életvitelhez szükséges eszközöket és használati tárgyakat a

települések lakói, a célnak többféleképpen megfelelően, saját maguk készítették. A tárgyakat azután generációkon át tökéletesítették. A paraszti háztartásokban a használati, a kultikus funkciójú vagy a reprezentációs célú tárgyakat szívesen ki is díszítették. Ezek a használóknak ezáltal identitástudatot is kölcsönöztek, hiszen sok esetben néprajzi vagy történelmi ismereteket közvetítettek a szomszédos népcsoportok között. Az amatőr művészetek a kulturális örökségünk igazi hungarikumai: kulturális sokszínűségünk hordozói, a hagyományok ápolása, az önazonosság és nemzettudat elmélyülése, valamint az új értékek teremtése révén.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktár

A települési, tájegységi és megyei értéktár bizottságok egyik kiemelt feladata, hogy ezeket az értékeket közkinccsé tegyék, megismertessék a megyével és a tágabb lakókönyezettel. A Nemzeti Művelődési Intézet a közművelődési feladatellátás országos módszertani intézményeként fontos szerepet tölt be a települési értéktárak létrejöttének segítésében. A megyei

Beregi keresztszemes és a Beregi Múzeum

igazgatóság munkatársai folyamatos szakmai tanácsadás mellett segítik a települési és tájegységi értéktárak megalakulását, és a már működő értéktárak gyűjtőmunkáját. Emellett együttműködnek a Megyei Értéktár Bizottság vezetőségével és tagjaival, illetve külső szakmai véleményezőként Nagy Edina megyei igazgató részt vesz a bizottsági üléseken.

A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról megalkotásának köszönhetően Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is megkezdtek munkájukat a helyi és a megyei szintű értéktár bizottságok. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktárat, az országban az első között, 2013-ban hívta életre a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés, mellyel párhuzamosan maga a bizottság is megalakult.

A Bizottság jelenlegi vezetői és tagjai – Baracsi Endre (elnök),

Filep Sándor (alelnök), dr. Bene János, dr. Dám László, dr. Kiss Kálmán, dr. László Gézáne dr., dr. Lenti István, dr. Nyakó Zsuzsanna, dr. Szabó Sarolta (tagok) – kiemelten fontos küldetésüknek tartják, hogy őseink örökségét, a magyar kultúra évezredes értékeit, a magyarság szellemi és anyagi alkotásait, ember alkotta és természet adta

értékeit a megyei értéktárba összegyűjtésük és rendszerezésük.

Ennek az elhivatott munkának köszönhetően jelenleg 157 érték van bejegyezve a megyei értéktárba. A hungarikumok közül megyénkből büszkék lehetünk a felső-Tisza-vidéki beregi keresztszemes hímzésre, Kabay János munkásságára és Máriapócsra mint nemzeti kegyhelyre.

A megyei értéktár bizottság munkája valóban példaértékű, amit a – felvételt nyert értékeken kívül – olyan kezdeményezések bizonyítanak, melyeknek a legnagyobb és legfontosabb hozadéka az, hogy mára a megyében élő fiatalok is aktív részeseivé váltak az értékgyűjtő munkának.

Mintaprogramok az értékek mentén

Két évvel ezelőtt *Érték – Örökség – Összetartozás*, az idei évben pedig *Értékantológia* címmel látott napvilágot a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktár mintegy másfél száz büszkeségét bemutató könyv. A kötetek szerzői Bene János történész, címzetes múzeumigazgató és Csutkai Csaba fotóművész voltak. Az Árpád-kori szabolcsi földvár történetétől a magyarországi hungarikumok közé sorolt mai eredetvédtől páln-

Érték – Örökség – Összetartozás

káig egy évezred kincseit gyűjtötte kötetbe a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktár két kiadványa.

Az idei évben második alkalommal rendezték meg az „Itthon – otthon értékeink nyomában” rajzpályázatot általános és középiskolás diákok számára. A bizottság tagjai arra voltak kíváncsiak, milyen nyomokat hagy a fiatal korosztályban az az érték, amely körülveszi őket; épített, kulturális és természeti értékeink közül választhattak témát a diákok. A felhívás sikerét bizonyítja, hogy közel 200 alkotás érkezett be a szakmai zsűrihez. A fiatalok olyan perspektívákat, részleteket és új megközelítéseket mutattak be az alkotásaikban, amivel a felnőttek világlátását is bővítik, színesítik.

Júniusban került sor a Sóstói Múzeumfaluban a megyei értéket bemutató kisfilm premierjére; az alkotásban a megyei értéktár gyűjteményből ötven kincset kötöttek csokorba a készítők. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktár Bizottság nyilvános ülése színhelyéül a túristvándi csúrt választotta, ahol *Múzeum az értéktárban – értéktár a múzeumban* elnevezésű, megyei értékekből álló állandó kiállítás várja a látogatókat az egykori gazdasági épületben.

A megyénkre jellemző kincsek népszerűsítésének céljából középiskolásoknak hirdetett videó-

Túristvándi csűr

film-készítő pályázatot *Szem-mÉrték* címmel a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktár Bizottság. A sok-sok megyei érték közül három lett kiemelve: a beregi keresztzemes hímezés, a tiszadonyi kecskesajt és a nyíregyházi Tuzson János Botanikus Kert.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat *Értékes barangolás* című helytörténeti vetélkedőt hirdetett meg a megyei identitás program keretein belül

általános és középiskolák számára. A vetélkedősorozatban fontos szerepet kap a megyei értéktár és a megyei kötődésű hungarikumok. A verseny egyik legfontosabb célja, hogy a közös megyei értékek megismerésével a fiatalok identitástudatát erősítsék. A döntőben egy különleges feladatot is kaptak: be kellett mutatniuk, és a bizottságnak ajánlaniuk egy leendő értéket. Ennek köszönhetően több érték úgy került be a megyei kincsesládába, hogy a tanulók javasolták a vetélkedők feladatainak megoldása során. Ez az értékőrző program a kistelepülések ifjabb korosztályát szólítja meg. A fiatalok számára a program lehetőséget kínál hasonló érdeklődésű fiatalokkal való együttlétekre, közös szabadidős programokra, a saját településük mélyebb megismerésére, a helyi identitás erősítésére, a közösséghez való tartozás érzésének átélésére. Mindez egybefonódik az egész életen át tartó tanulásnak a lényegi elemeivel, hiszen lehetőséget nyújt nem formális kör-

Értékes barangolás vetélkedő

nyezetben történő tanulásra és különböző képességek, készségek fejlődésére.

A *Magyarság KicsiNagykövete* határon átívelő programot tavaly júniusban rendezték meg. A program távlati célja az volt, hogy hazánk 19 megyéjéből és Budapestről, valamint öt határon túli, magyarok lakta régióból, Erdélyből, Kárpátaljáról, a Felvidékről, az Őrvidékről és a Délvidékről összesen 200 ezer gyermeket érjenek el. A mintaprojekt helyszíne Szabolcs-Szatmár-Bereg lett. Összesen 681 kisdíák nevezett a versenyre, ahonnan százan kerültek be a második fordulóba és harmincan a nyíregyházi döntőbe. A megyei szinten legjobban teljesítők elnyerték a Megye KicsiNagykövete, a második és harmadik helyezettek a Megye KicsiAttaséja címet. A győztes, így Szabolcs-Szatmár-Bereg megye KicsiNagykövete egy negyedikes, vásárosnaményi leány, Baksa Fruzsina lett. A kultúr- és agrárattasé címeket is megyei diákok kapták: előbbivel a szintén a vásárosnaményi Eötvös diákja, Kósa Krisztián, míg utóbbival a Tiszaszentmártonban élő Poljovij Milán büszkélkedhet.

A Nemzeti Művelődési Intézet „*Otthonról haza*” – *Kulturális kapcsolatok erősítése a Kárpát-medencében* projekt keretében

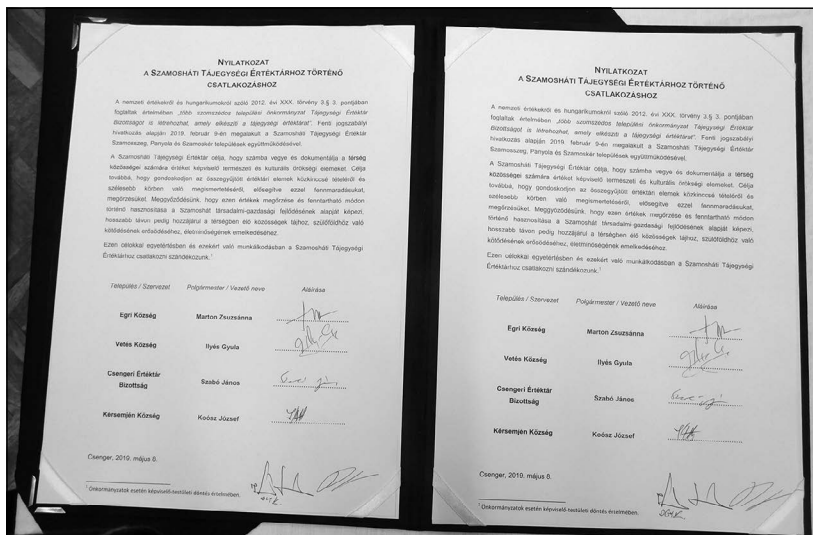
Szamosháti Tájegységi értéktár konferencia

2018. november 6-án, Szamosszeg településen a Tájegységi Értéktár létrehozásának kezdeményezésére szakmai műhelynapot tartott. Felmerült annak a kérdése, amennyiben Szamoshátról beszélünk, földrajzi vagy néprajzi alapon vizsgáljuk és indítsuk a Szamosháti mentére irányuló munkát, amely ugyanakkor határon átívelő szervezést is igényel. A Szamosháti Tájegységi Értéktár megalakulása három település együttműködésével indult el Panyolán, a hagyományörző Panyolai farsangolás keretében megtartott szakmai konferencián. A konferencián részt vett két külhoni település is, akik egyúttal jelezték jövőbeli csatlakozási szándékukat. Ennek jegyében került sor Csengerben, 2019. május 8-án egy újabb szakmai napra, ahol akkor már harmadik alkalommal ülé-

sztek a tájegységi értéktár alapítói, meglévő és immáron új tagjai. A program során újabb települések csatlakoztak az Értéktár munkájához, úgy, mint Csenger, Kérsemjén, továbbá két határon túli település, Egri és Vetés. Ennek köszönhetően a Szamosháti Értéktár egy határon átívelő együttműködéssel is gazdagodott Csengerben.

A Szamosháti Tájegységi Értéktár alappillérei a szatmári állatalakoskodó népi játékok. A megyénkben megmaradt régi hagyományokat élesztette újra Panyola; tíz éve minden esztendőben megidézük február első hétvégéjén ezt a tradicionális farsangi szokást a faluban. Ilyenkor több szamosmenti térségből, illetve a környező településekről érkeznek felvonulók, akik a régi állatalakoskodó gúnyákba bújva, a község utcáit végigjárva incselkednek a helybeliekkel és a többi jelmezzel, felelevenítve az ősök népi játékát, hogy a következő generációk is megismerhessék a vidék fontos kulturális örökségét.

A Nemzeti Művelődési Intézet *Iffjúsági értékőr tábort* szervezett 2018 szeptemberében Szabolcs községben, 18-30 év közötti fiatalok részvételével. A tábor helyszíne Szabolcs község volt, amely Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Tisza bal partján, Tokajtól 9 km-re fekvő kis falu. Igen gazdag történelmi emlékekben, hiszen itt helyezkedik el a honfoglalás kori földvár (IX–X. sz.) és I. (Szent) László

Csatlakozási nyilatkozat

itt tartotta az 1092-es szabolcsi zsinatot, valamint itt találhatóak a Tisza regényes szépségű egykori holtágai, a Kerek tó, a Kis-Tisza, amelyek jelentős természeti értéket képviselnek.

A tábor során a résztvevők az értékteljesítés folyamatának elméleti és gyakorlati ismereteit sajátíthatták el és alkalmassá váltak önálló értékőr csoport szervezésére. Intézetünk közösségi értékteljesítésre felkészítő módszertani anyagokat dolgozott ki, melyek bemutatásra kerültek a táborban. A részt vevő ifjú értékőrök szakmai előadásokon és interaktív túrákon ismerkedhettek meg a tokaji hegyvidékkel, a szőlőtermesztéssel és borkészítéssel, a természetes anyagok felhasználási módjaival, azok kézművészetben való megjelenésével, a kis kézműves mesterségek alapanyagainak történetével, felhasználási lehetőségeivel, valamint az értékek képzőeszközökkel történő megőrzésével. A szakmai előadásokon túl kompetenciafejlesztő foglalkozásokon kaptak választ a fiatalok arra, hogy kik vagyunk, honnan jöttünk, miért lehetünk büszkéek közeli és távoli őseinkre, a magyarságunkra. Nyilvánvalóvá vált, hogy a fiatalok maguk is fontosnak tartják a helyi értékek megismerését és dokumentálását.

Az értékteljesítés „kovászai”

Ahogy a közösségépítésben szükség van egy „kovász” emberre, aki ismeri, összefogja és segíti egy művelődési közösség létrejöttét és fennmaradását, úgy az értékteljesítés területén is kiemelten fontos feladat, hogy legyen egy olyan szervezet, intézmény, elismert szakemberekből álló csoport, akik példát mutatnak, szakmai segítséget nyújtanak, támogatnak és nem utolsósorban ösztönöznek. Megyénkben az értékteljesítés sikeres-

ségének kulcsát is ez jelenti, hiszen a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Értéktár Bizottság, a Nemzeti Művelődési Intézet Megyei Igazgatósága és Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat egy olyan együttműködést alakított ki, ahol mindenki fontos, kiemelkedő feladatának tekinti a megyei értékek felkutatását és bemutatását úgy, hogy közben mindhárom szervezet rövid és hosszútávú célkitűzései – értékek bekerülése a megyei értéktárba, művelődési közösségek megalakulása, megyei identitás erősödése, utánpótlás biztosítása, gazdaság és turizmus fellendítése – megvalósuljanak.

A siker másik titka, hogy mindhárman úgy gondoljuk: a magyar kultúra évezredek értékeinek, a magyarság szellemi és anyagi alkotásainak, a megye ember alkotta és természet adta értékeinek összegyűjté-

sében, egyfajta előrelátóan cselekvő, azaz proaktív magatartásra van szükség. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye településeinek, lakosainak tartozunk azzal, hogy aktív szerepet vállalunk az értékek feltárásában. Az értékek figyelembevételével javaslatokat teszünk hagyományörző rendezvények megszervezésére, hogyan építsék be ezeket a programokba a település értékeit, kutatási témákat ajánlunk és kezdeményezünk, és részt veszünk minden olyan rendezvényen, ahol lehetőség adódik Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét valamilyen módon megismertetni, hirdetni.

Közben pedig nem feledjük, hogy a hagyományok, elődeink értékrendje, a felhalmozott tapasztalatok meghatározó szerepet játszanak abban, hogy jelen korunkban hogyan döntünk, és milyen jövőt képzelünk el magunknak.

NAGY EDINA andragógus, kommunikáció szakos bölcsész – művelődésszervező; újságíró; film, videó és kultúraközvetítő; PR-menedzser. Nyíregyházán született, tanulmányait is Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében folytatta és közel 10 évig volt egy többfunkciós közművelődési intézmény vezetője. 2018. évtől a Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatóság munkatársa, 2019-től igazgatója. Kiemelt hangsúlyt fektet a kultúra gondozására, értékek feltárására, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye természeti, közösségi értékeinek megismertetésére, a hagyományokat átörökítő tevékenységek megvalósítására és a helyi értékek generációk közötti átadására.